

Nawigacja po nadzorze pedagogicznym – po co nam ewaluacja wewnętrzna?

Część II

Czy lubimy wypełniać ankiety? Na to pytanie zapewne niewielu udzieli odpowiedzi twierdzącej. Nie lubią ich nauczyciele, nie lubią uczniowie, a w ewaluacji wewnętrznej kwestionariusze ankiet są narzędziem badawczym chyba najczęściej stosowanym, choć przecież konstruowanie kwestionariuszy ankiet jest sztuką niełatwą.

O czym nie można zapomnieć przy wyborze metod badawczych i konstruowaniu jakichkolwiek narzędzi ewaluacyjnych? Podstawową zasadą jest dobór danej metody i narzędzi do celu ewaluacji, jej przedmiotu, związanych z nim pytań kluczowych oraz do źródeł informacji. Pytania kluczowe w projekcie ewaluacji wyznaczają nam zakres badania – obrazowo można to ująć tak, że jedno pytanie kluczowe jest rozwijane w wiązkę pytań szczegółowych umieszczonych w narzędziach badawczych. Poniżej kilka wybranych, bardziej i mniej popularnych metod i narzędzi badawczych, które można zastosować w ewaluacji wewnętrznej.

ANKIETOWANIE – narzędzie kwestionariusz ankiety

Ankietowanie jest metodą bardzo powszechną. Prawie w każdej szkole nauczyciele stosują ankiety na użytek własny lub dla potrzeb ewaluacji wewnętrznej. Jest to jednak metoda, którą należy stosować z dużym rozmysłem. Po kwestionariusz ankiety sięgamy wtedy, gdy zależy nam na zdobyciu informacji od dużej grupy osób, kiedy chcemy poznać opinie na jakiś temat lub gdy temat badania jest drażliwy i na szczere odpowiedzi można liczyć tylko w przypadku ankiety anonimowej. Przy konstruowaniu kwestionariuszy ankiet należy pamiętać o kwestiach dotyczących: precyzji i poprawności formułowania pytań, rodzajów pytań, instrukcji dla respondenta, przejrzystości ankiety.

W ankietach zazwyczaj występują pytania:

- zamknięte – rozstrzygnięcie (np. TAK, NIE, TRUDNO POWIEDZIEĆ),
- kafeteria – pojedynczego/wielokrotnego wyboru, uszeregowanie odpowiedzi,
- otwarte – swobodna wypowiedź respondenta,
- półotwarte – podana lista odpowiedzi oraz możliwość udzielenia odpowiedzi dowolnej.

Bardzo ważną fazą w konstruowaniu dobrej ankiety jest PILOTAŻ, który służy przetestowaniu trafności i rzetelności kwestionariusza, czyli sprawdzeniu, czy otrzymujemy odpowiedzi na zadane pytania (trafność), czy pytania zawarte w ankiecie są zrozumiałe dla respondentów i czy odczytują oni instrukcje zgodnie z naszymi intencjami.

OBSERWACJA – narzędzie arkusz obserwacji

Zanim sięgniemy po tę metodę, musimy określić, co będziemy obserwować, jaki będzie zasięg i kierunek prowadzonej obserwacji – pamiętajmy, że to wynika z pytań kluczowych. Obserwacje mogą być jawne lub ukryte. Należy zdawać sobie sprawę, że obserwator wywiera wpływ na obserwowaną sytuację, a właściwie na jej uczestników. W przypadku obserwacji ukrytej należy zwrócić uwagę na aspekt etyczny – obserwacja ukryta to nie podglądactwo. Kolejne zagadnienie dotyczy zaangażowania obserwatora w obserwowane przedsięwzięcie. W przypadku obserwacji

uczestniczącej obserwator jest jednocześnie uczestnikiem sytuacji, którą obserwuje, np. nauczyciel na zebraniu rady pedagogicznej. W przypadku obserwacji nieuczestniczącej obserwator jest osobą z zewnątrz, np.: nauczyciel na lekcji koleżeńskej.

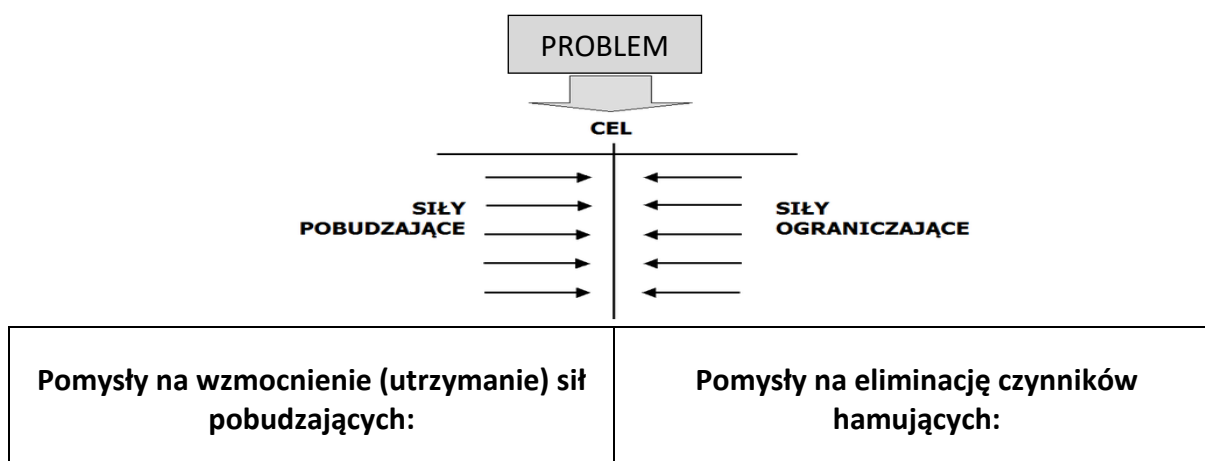
WYWIAD – narzędzie dyspozycje do wywiadu

Wywiad jest metodą zbierania danych, która zakłada bezpośrednie komunikowanie się badacza i badanego. Technika przeprowadzania wywiadu wymaga zarówno przygotowania, jak i pewnych umiejętności: zapewnienie respondentowi poczucia bezpieczeństwa, atmosfery życzliwości, otwartości a jednocześnie dyskrecji.

Dyspozycje do wywiadu powinny zawierać pytania czy zagadnienia, na które chcemy uzyskać konkretne odpowiedzi respondentów. Dodatkowym atutem wywiadu jest możliwość równoczesnej obserwacji, toteż dobrze byłoby, żeby w arkuszu dyspozycji do wywiadu znalazło się miejsce na zanotowanie obserwacji związanych z przeprowadzaniem wywiadem. Trzeba też pamiętać, aby w wywiadach unikać pytań zbyt „górnolotnych”, szerokich, deprymujących respondenta oraz pytań sugerujących odpowiedzi.

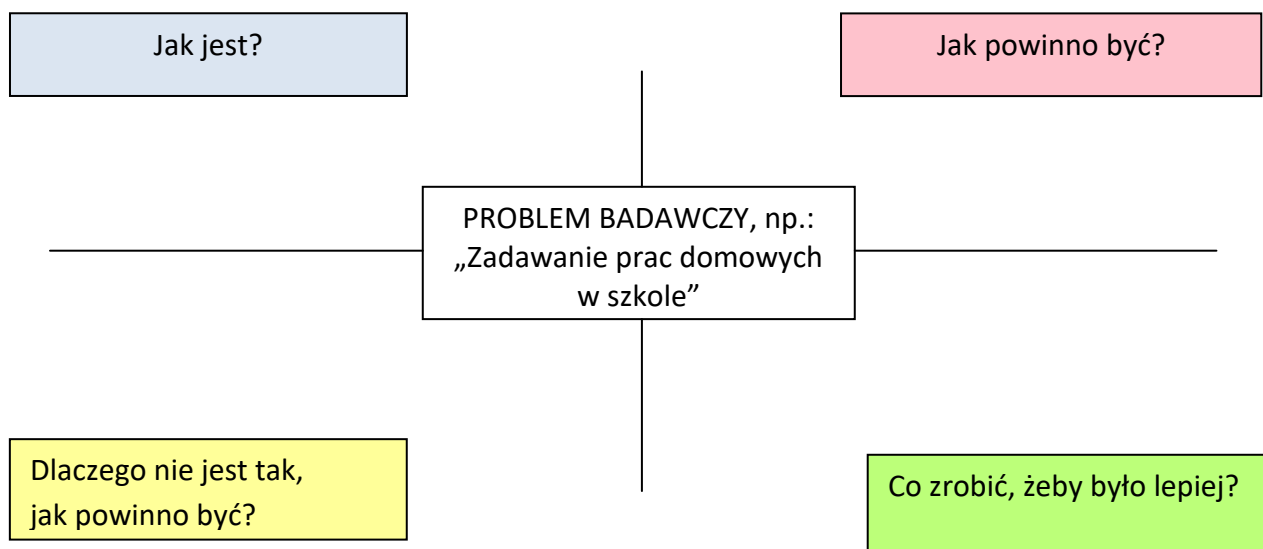
ANALIZA POLA SIŁ

Analiza pola sił (APS) to technika, która pozwala na wyszukanie czynników mających pozytywny i negatywny wpływ na podejmowane działania, ułatwia ocenę sytuacji, pozwala zdiagnozować, co należy zmienić, aby zwiększyć skuteczność. APS polega na ustaleniu minimum trzech podstawowych czynników pobudzających i trzech podstawowych czynników hamujących określone działanie, następnie wskazuje się aspekty, które mogą wzmocnić czynniki sprzyjające oraz te, które mogące osłabić czynniki hamujące, i na tej podstawie wnioskuje się o efektywności, skuteczności działania oraz możliwościach modyfikacji

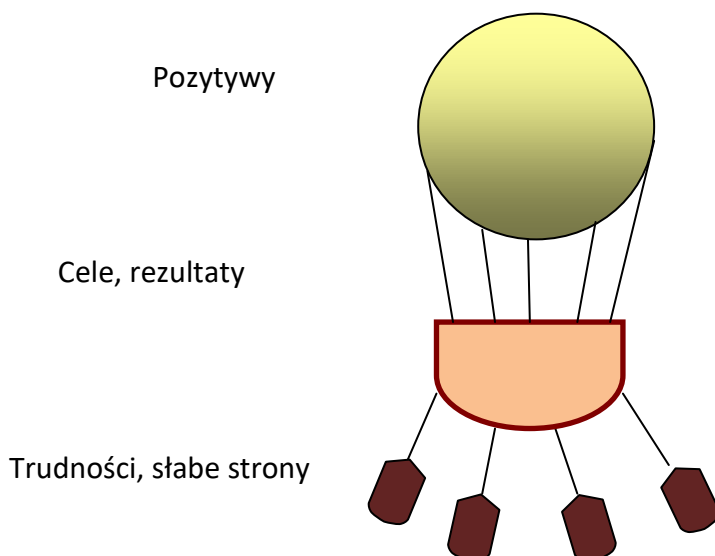
METAPLAN

Metaplan to jedna ze znanych metod rozwiązywania problemów, stosowana w pracy z uczniami, która też znakomicie nadaje się do badań ewaluacyjnych. Problem badawczy wynika z projektu ewaluacji (pytań kluczowych i przedmiotu badania). Zaletą tej metody jest nie tylko możliwość uzyskania opisu badanego zjawiska, ale też uzyskanie pomysłów, jak dane działania można udoskonalić i poprawić. Metaplan najlepiej wykonywać na dużym plakacie, na którym respondenci umieszczają karteczki samoprzylepne (post-it) w odpowiednich „ćwiartkach” plakatu. Udogodnieniem jest używanie czterech kolorów karteczek

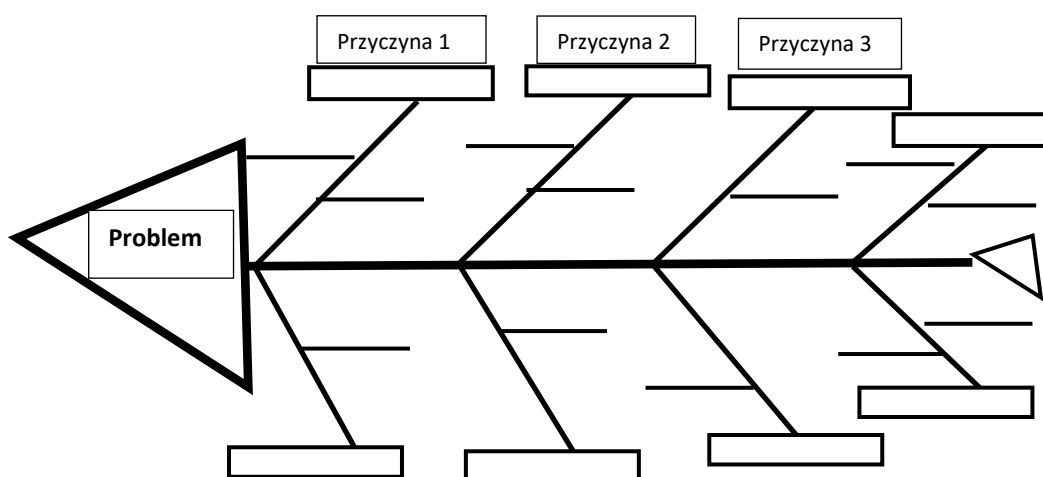
BALON

Jest to wizualna technika jakościowa, która pozwala zbadać skuteczność, mocne strony, trudności, słabości działania czy procesu. Potrzebne są karteczki samoprzylepne (post-it) w 3 kolorach, duży arkusz papieru, kolorowe mazaki. Na planszy należy narysować balon. W miejscu kosza uczestnicy badania umieszczają karteczki w jednym kolorze z zapisami dotyczącymi zrealizowanych celów, rezultatów, osiągniętych efektów. W czaszy przykleja się kartki innego koloru z informacjami o realizacji działania: o mocnych stronach, możliwościach, sukcesach. Na poziomie balastu przykleja się kartki w trzecim kolorze, zawierające opisy tego, co utrudniało realizację działania, co się nie udało, co było słabością. Po przyklejeniu wszystkich karteczek grupujemy je w kategorie, które można wyróżnić na podstawie zebranych danych. Analiza informacji powinna skupiać się na tym, jakie odpowiedzi na pytania kluczowe uzyskaliśmy w wyniku badania.

RYBI SZKIELET

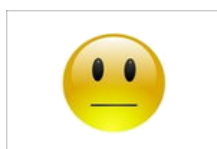
Rybi szkielet, inaczej metoda Ishikawy lub diagram przyczynowo-skutkowy, pozwala na analizę czynników mających wpływ na powstanie określonego problemu. Jeśli rybi szkielet jest wykorzystywany w ewaluacji, to pytanie kluczowe z projektu ewaluacji należy przeformułować na problem. W „głowie” szkieletu umieszczamy problem, np. „nieprzygotowywanie się do lekcji”, respondenci wymieniają główne czynniki (przyczyny), które mają wpływ na jego powstanie i wpisują na tzw. dużych ościach. Grupę respondentów dzieli się na taką liczbę zespołów, ile jest „dużych ości”. Każdy zespół otrzymuje jedną przyczynę problemu i w określonym czasie stara się odnaleźć czynniki, które na nią wpłynęły oraz określić skutki nieusunięcia przyczyny problemu. Przedstawiciele zespołów wpisują czynniki szczegółowe (małe ości) na schemat. Z czynników szczegółowych (małych ości) respondenci wybierają, ich zdaniem, najistotniejsze. Następnie każdy zespół analizuje skutki nieusunięcia przyczyn oraz to, jakie działania warto podjąć, by zapobiec eskalacji problemu, a w końcowej fazie formułuje się i wyznacza cele.

Techniki zbierania informacji od najmłodszych

Ewaluacja wewnętrzna przeprowadzana jest także w przedszkolach, klasach nauczania zintegrowanego, czyli respondentami są dzieci. Nauczyciele zastanawiają się, jakich narzędzi użyć, by uzyskać informacje nie tylko od rodziców, pracowników przedszkola/szkoły, ale także od dzieci, które np. jeszcze nie potrafią pisać. Poniżej kilka pomysłów, jak przeprowadzić ewaluację przez zabawę.

- **Bużki** – na tablicy lub w trzech miejscach sali umieszczamy duże trzy bużki: **zadowoloną**, **obojętną** i **smutną**, a następnie prosimy dzieci, żeby postawiły swój znaczek (narysowały kropkę, przykleiły tzw. „cenkę”) przy bużce odpowiadającej stopniowi zadowolenia z zajęć, wycieczki, czy innych form aktywności. Dzieci mogą się też ustawić przy wybranej bużi.

- **Termometr** – na planszy lub tablicy rysujemy duży termometr ze skalą powyżej zera (na czerwono – ciepło) i poniżej zera (na niebiesko – zimno). Prosimy dzieci, aby narysowały lub przykleiły swój znaczek w odpowiednim miejscu: czerwona część skali to ciepło, oznacza zadowolenie, a niebieska oznacza brak niezadowolenia. Można narysować kilka termometrów, dotyczących kilku różnych aspektów, ale wówczas po kolei zadajemy pytanie i wieszamy kolejny termometr, np.:

Zajęcia rytmiczne:

Obiady w przedszkolu:

Zabawa z koleżankami/kolegami:

- **Kciuki** – zadajemy pytanie, a uczniowie pokazują znaki kciukiem: góra, dół oraz płaska dłoń:

zadowolenie

obojętność

niezadowolenie

- **Walizka i kosz (wariant dla małych dzieci)** – ustawiamy prawdziwy kosz i walizkę, prosimy o narysowanie pozytywnych zdarzeń, rzeczy i włożenie rysunków do walizki; do kosza natomiast dzieci wkładają kartki z rysunkami tego, co im się nie podoba lub czego nie lubią.
- **Spinacze** – w sali rozmieszczamy kartki z rysunkami, a dla czytających z określonymi stwierdzeniami, rozdajemy spinacze biurowe i prosimy, aby dzieci je doczepiały na zasadzie łańcucha pod tymi kartkami, z treścią których się zgadzają.
- **Linia na podłodze** – rysujemy kredą linię na podłodze. Po jednej jej stronie piszemy „tak” lub stawiamy + po drugiej „nie” lub stawiamy – . Następnie nauczyciel czyta stwierdzenia, a uczniowie przechodzą na tę stronę, która im odpowiada.

Zachęcam, aby w ewaluacji wewnętrznej wykorzystywać różne niekonwencjonalne metody i techniki zbierania danych, co jest szczególnie cenne, gdy respondentami są uczniowie. Badanie ewaluacyjne wówczas nie nuży, a może stać się ciekawą formą wspólnej pracy i zabawy, np. na godzinach wychowawczych – wszystko zależy od naszej inwencji i pomysłowości. To, jakie narzędzia możemy zastosować, wyznacza projekt ewaluacji, a w szczególności pytania kluczowe. Jeśli możemy uzyskać na nie odpowiedzi w nietypowej formie i zebrać potrzebne informacje, aby na tej podstawie doskonalić pracę szkoły, warto to wykorzystywać, a przy okazji rozwijać kreatywność swoją i uczniów. Stosujmy w ewaluacji wewnętrznej coś innego niż ankiety ewaluacyjne.